

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 กับผลได้ของเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 จำนวนเกษตรกรที่เปิดรับฟังข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ทศนคหของเกษตรกรที่เกิดจากการรับข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 พฤติกรรมของเกษตรกรภายหลังจากการรับฟังข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 และประการสุดท้าย เพื่อทราบถึงผลที่เกิดขึ้นหรือผลที่เกิดจากการที่เกษตรกรได้รับข่าวสารและข้อมูลทางวิชาการทางสถานีวิทยุ ปชส.8 แล้วก่อให้เกิดความคุ้มค่าต่อการลงทุนมากน้อยเพียงใด

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะตรวจสอบว่าค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ได้ผลคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกร โดยวิเคราะห์เฉพาะค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 เฉพาะในปีงบประมาณ 2524 เท่านั้น สำหรับประชากร ได้แก่ เกษตรกรที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชลบุรี ที่คลื่นวิทยุ ปชส.8 มีกำลังส่งถึงและรับฟังได้ชัดเจน ด้วยการสุ่มตัวอย่างจากประชากรที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ครัวเรือนละ 1 คน จำนวน 233 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) กลุ่มตัวอย่างที่สุ่มได้ คือ เกษตรกรในอำเภอเมือง อำเภอพนสนิม อำเภอพานทอง และอำเภอบ้านบึง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถามที่ใช้สำหรับสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในอำเภอดังกล่าว สำหรับข้อมูลที่เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของสถานีวิทยุ ปชส.8 นั้น ได้จากเอกสารต่าง ๆ ดังแสดงไว้ในบรรณานุกรมและจากการประเมินของนายตำรวจ วีระหงส์ หัวหน้างานวิทยุปรกรณ์ กองช่างและทะเบียนวิทยุ, กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี และนายอุดม จุสุวรรณ หัวหน้าฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อได้ตัวเลขค่าใช้จ่ายจากเอกสารและเจ้าหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ก็นำมาวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและ/หรือค่าเสื่อมราคา ในกรณีที่เป็นครุภัณฑ์ อาคาร ส่วนค่าเช่าที่ดินและค่าเช่าเวลาในการออกอากาศ ค่าใช้จ่ายทั้ง 2 ประเภทนี้ คำนวณในแง่ค่าเสียโอกาส (Opportunity cost) เมื่อคำนวณค่าเสื่อมราคาของอาคารและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตรายการเกษตรได้แล้ว ก็คำนวณเป็นค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตรร้อยละ 20 ซึ่งเป็นร้อยละของเวลาที่ใช้ในการออกอากาศ

ผลการวิจัย สรุปได้เป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตร สรุปได้ดังนี้

1.1 ค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ในปีงบประมาณ 2524 รวมทั้งสิ้น 1,002,093 บาท โดยใช้เวลาในการออกอากาศรายการเกษตรรวม 1,235 ชั่วโมง

1.2 ค่าใช้จ่ายต่อชั่วโมง
$$= \frac{1,002,093}{1,235} = 811.40 \text{ บาท}$$

1.3 ค่าใช้จ่ายในการให้ชาวสารการเกษตรต่อครัวเรือนใน
จังหวัดชลบุรี = 5.48 บาท¹

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้รับสาร (เกษตรกร)

2.1 ลักษณะทั่วไปของผู้รับสาร

ข้อมูลส่วนนี้จะแสดงให้เห็นภูมิหลังของเกษตรกรตัวอย่าง
ที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพการสมรส จำนวนสมาชิกใน
ครัวเรือน อาชีพหลัก อาชีพรอง และรายได้ โดยแจกแจงออกมาเป็นร้อยละ จากการ
สัมภาษณ์เกษตรกร 233 ครัวเรือนในอำเภอเมือง อำเภอพานทอง อำเภอบ้านบึง
และอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ซึ่งสรุปได้ดังนี้

เกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ส่วนใหญ่
เป็นผู้ที่มีอายุอยู่ระหว่าง 40-59 ปี เป็นผู้ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับ ป.1 - ป.4 และ
สมรสแล้ว เกษตรกรต้องรับภาระในการเลี้ยงดูสมาชิกในบ้าน 4-6 คน มีจำนวนมาก
ที่สุด อาชีพหลักคือทนาย เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,001 -

จากภาคผนวก ค จำนวนครัวเรือนใน 11 จังหวัด ที่รับฟังรายการจากสถานี
วิทยุ ปชส.8 ใต้ค.เจมี 313,084 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดชลบุรี
39,034 ครัวเรือน และ ค่าใช้จ่ายในการให้ชาวสารการเกษตรใน 11 จังหวัด เป็น
1,002,093 บาท คิดเป็นค่าใช้จ่ายในจังหวัดชลบุรี 124,937 บาท เกษตรกรใน
จังหวัดชลบุรีฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 $\frac{136}{233} \times 100 = 58.4\%$

ดังนั้น	100	ครัวเรือน	จะฟัง	58.4	ครัวเรือน
	ถ้า	39,034	"	"	22,796 "

∴ ค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือนในจังหวัดชลบุรี = $\frac{124,937}{22,796} = 5.48$ บาท/ครัวเรือน

15,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เมื่อพิจารณาถึงฐานะรายได้ของเกษตรกรแล้ว มีฐานะรายได้ของชาวนาและชาวสวนอยู่ระหว่าง 15,000 - 20,000 บาท มีฐานะรายได้ของผู้อยู่เลี้ยงสัตว์อยู่ระหว่าง 25,000 - 30,000 บาท มีฐานะรายได้ของชาวไร่และชาวประมงอยู่ระหว่าง 30,000 - 40,000 บาท และรายได้โดยเฉลี่ยของเกษตรกรทั้งจังหวัดอยู่ระหว่าง 20,000 - 25,000 บาท

2.2 นิสัยการรับฟังวิทยุของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่ฟังวิทยุทุกวัน นิยมฟังรายการวิทยุในช่วงเวลาค่ำตั้งแต่ 18.00 - 21.00 น. และในช่วงเวลาเชาก่อน 08.00 น. ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชวรัชย์ สันคศิริประภา ที่พบว่า เกษตรกรฟังวิทยุทุกวันและช่วงเวลา que เกษตรกรรับฟังรายการวิทยุมาก คือ ช่วงเวลา 19.00 - 21.00 น. และ 05.00 - 07.00 น.¹ เกษตรกรใช้เวลาในการฟังวิทยุในแต่ละวันนาน 30 - 60 นาที สำหรับสถานที่ที่เกษตรกรฟังวิทยุเป็นประจำคือที่น้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของพึงใจ พึ่งพานิช ที่พบว่าเกษตรกรส่วนมากไม่นิยมนำวิทยุติดตัวไปในเวลาทำงาน จะฟังวิทยุที่น้าน² และในการฟังวิทยุของเกษตรกรมักจะมีสมาธิในบ้านรวมฟังด้วย

ในเรื่องเกี่ยวกับการชอบฟังรายการต่าง ๆ จากวิทยุ นั้น เกษตรกรชอบฟังรายการข่าวทั่วไปมีจำนวนมากพอ ๆ กับการชอบฟังรายการข่าว/ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรและชอบฟังเพลงเป็นอันดับรองลงมา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของรุจิเรช สพฤกศลสันติ ที่พบว่า ประชาชนในจังหวัดชลบุรีต้องการฟังรายการเกษตรกรมากกว่าเพลงลูกทุ่ง แต่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ³ และ

¹ชวรัชย์ สันคศิริประภา, อ้างแล้ว

²พึงใจ พึ่งพานิช, อ้างแล้ว, หน้า 12.

³รุจิเรช สพฤกศลสันติ, อ้างแล้ว

สอดคล้องกับงานวิจัยของฟังใจ ฟังพานิช ที่พบว่า รายการของสถานีวิทยุ ม.ก. บางเซนต์ที่เกษตรกรนิยมรับฟังมากที่สุด คือ รายการเกษตร รองลงมาคือเพลง¹ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกัลยารัตน์ อีธรรมันท์ ที่พบว่า รายการทางสถานีวิทยุที่เกษตรกรนิยมฟังมากที่สุดเรียงเป็น 3 อันดับ ดังนี้ คือ เกษตรกรชอบฟังรายการข่าวประจำวันเป็นอันดับหนึ่ง รายการข่าวที่อ่านจากหนังสือพิมพ์ เช่น รายการสมมติ เป็นอันดับที่สอง และชอบฟังรายการบทความเกี่ยวกับความรู้ทางการเกษตรเป็นอันดับสาม² แต่ขัดแย้งกับงานวิจัยของศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ ที่พบว่า รายการวิทยุที่ประชาชนในจังหวัดชลบุรีชอบฟังมากที่สุด คือ ข่าวในประเทศ รองลงมาชอบฟังเพลงลูกทุ่ง และฟังรายการเกษตรเกือบเป็นอันดับสุดท้าย³

สำหรับความเชื่อถือในข่าว/ความรู้เกี่ยวกับกรเกษตรนั้น เกษตรกรที่ฟังแล้วส่วนใหญ่มีความเชื่อถือในข่าวสาร โดยให้เหตุผลว่า เมื่อฟังรายการเกษตรแล้วได้รับความรู้เพิ่มเติมซึ่งตรงกับประสบการณ์ของตน ปฏิบัติตามแล้วได้ผล ส่วนเกษตรกรที่ฟังแล้วไม่เชื่อถือมีจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากเกษตรกรรับทราบข่าว/ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรทางสถานีวิทยุแล้ว เกษตรกรยังรับทราบจากแหล่งอื่นอีก เช่น รับทราบจากเจ้าหน้าที่เกษตร จากประสบการณ์ของตนเอง จากเพื่อนบ้าน-ญาติ จากเอกสาร/หนังสือที่เกี่ยวกับการเกษตร จากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ งานนิทรรศการทางการเกษตร ตามลำดับ ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของนักศึกษาหลักสูตรประชาสัมพันธ์ รุ่นที่ 20 ที่พบว่า วิทยุเป็นแหล่งข่าวสารการเกษตรที่เกษตรกรอ้างอิงมากที่สุด รองลงมาคือ ผู้นำท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ เจ้าหน้าที่ประจำและเจ้าหน้าที่ที่มาเป็นครั้งคราว⁴

¹ฟังใจ ฟังพานิช, อ่างแล้ว

²กัลยารัตน์ อีธรรมันท์, อ่างแล้ว

³ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ, อ่างแล้ว

⁴นักศึกษาหลักสูตรประชาสัมพันธ์ รุ่นที่ 20, อ่างแล้ว

2.3 ผลการรับฟังวิทยุ ปชส.8

เกษตรกรส่วนใหญ่เคยฟังรายการ เกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 เกษตรกรเกือบครึ่งที่ไม่เคยฟังและจำไม่ได้ว่าเคยฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 หรือไม่ เมื่อถามถึงรายการเกษตรที่เกษตรกรเคยฟัง โดยระบุชื่อรายการ วัน-เวลา และผู้จัดรายการ จากรายการเกษตรที่ออกอากาศทั้งหมด 21 รายการ มีทั้งรายการข่าวการเกษตรซึ่งเป็นข่าวสั้น ๆ และรายการเกษตรนาน 30 นาที ผลปรากฏว่ามีเกษตรกรฟังทุกรายการโดยมีจำนวนผู้ไม่เคยฟังมากกว่าผู้ที่เคยฟัง เมื่อพิจารณารายการเกษตรที่มีเกษตรกรฟังไม่ว่าจะฟังเป็นประจำหรือฟังเป็นบางครั้งบางคราว ถือว่าฟังจากสถานีวิทยุ ปชส.8 เรียงตามลำดับได้ดังนี้ เพื่อนเกษตรกร ราคาสินค้า เกษตรกรรม ข่าวการเกษตร (สั้น) สารคดีเพื่อการเกษตร ข่าวการเกษตรภาคค่ำ เสียงจากเกษตรกร โรงเรียนเห็นทางอากาศ เพื่อนคู่คิดมิตรเกษตรกร ข่าวบริการ การเกษตร คู่กันเรื่องสหกรณ์ เกษตรนักรู้ 5 นาที และเพื่อชีวิตเกษตรกร เป็นต้น

เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้เวลาในการฟังรายการเกษตรทาง สถานีวิทยุ ปชส.8 นาน 30-60 นาที พร้อมกันนี้ได้ให้ความเห็นว่าได้รับประโยชน์จากการฟังรายการเกษตรพอสมควร ซึ่งสามารถนำไปปรับปรุงอาชีพของตนได้ เมื่อนำสิ่งที่ได้รับจากรายการเกษตรไปปฏิบัติแล้วได้ผลพอสมควรจนถึงได้ผลมาก เกษตรกรได้นำผลที่เกิดขึ้นนั้นไปบอกกล่าวให้เพื่อนบ้าน ญาติ-พี่น้องและเจ้าหน้าที่เกษตรทราบ นอกจากนี้เกษตรกรยังให้ความเห็นว่า ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับการฟังรายการเกษตรจะติดต่อทางจดหมายไปยังสถานีวิทยุ ปชส.8 หรือผู้จัดรายการและต้องการให้ผู้จัดรายการตอบปัญหาผ่านทางรายการเกษตรนั้นด้วยวิธีถาม-ตอบ เพราะเป็นวิธีเสนอรายการที่ เกษตรกรชอบมากที่สุด เกษตรกรที่ฟังรายการเกษตรไม่ว่าจะฟังจากสถานีวิทยุ ปชส.8 หรือไม่ก็ตาม มีความต้องการเอกสารตารางออกอากาศรายการ เกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 โดยให้เหตุผลว่าเพื่อสะดวกในการติดตามรับฟังรายการที่ชอบได้อย่างสม่ำเสมอ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยและการศึกษาเอกสารต่าง ๆ จากหลายหน่วยงาน เพื่อนำมาเปรียบเทียบความคุ้มค่าของการลงทุนในการให้ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปส.8 พอประมวลได้ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายของภาคีรัฐบาลและรายได้ของประชากรเกษตร

1.1 ค่าใช้จ่าย

- 1) ค่าใช้จ่ายในด้านการเกษตรของภาคีรัฐบาลในปีงบประมาณ 2523 จำนวน 295 บาท/หัว
- 2) ค่าใช้จ่ายในด้านการเกษตรของภาคีรัฐบาลในปีงบประมาณ 2524 จำนวน 366 บาท/หัว
- 3) ค่าใช้จ่ายในด้านการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรีปีงบประมาณ 2524 จำนวน 120 บาท/ครัวเรือน
- 4) ค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปส.8 ปีงบประมาณ 2524 ของจังหวัดชลบุรี จำนวน 5.48บาท/ครัวเรือน

1.2 รายได้ของประชากรเกษตร

- 1) รายได้ของประชากรเกษตรปี 2523 จำนวน 5,440 บาท/หัว
- 2) รายได้ของประชากรเกษตรปี 2524 จำนวน 5,987 บาท/หัว
- 3) รายได้ของประชากรจังหวัดชลบุรี ปี 2524 จำนวน 30,000 บาท/หัว¹
- 4) รายได้ของประชากรเกษตรจังหวัดชลบุรี ปี 2524 จำนวน 20,000-25,000 บาท/ครัวเรือน

¹สำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี, อ้างแล้ว, หน้า 2.

2. ร้อยละของผู้ฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 และสถานีวิทยุ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (วิทยุ ม.ก.บางเขน)

2.1 ผู้ฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ในจังหวัดชลบุรี มีร้อยละ 58.4

2.2 ผู้ฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ม.ก.บางเขน มีร้อยละ 53

3. ผลประโยชน์ที่เกิดจากการฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ของเกษตรกร จังหวัดชลบุรี

3.1 ในจำนวนผู้ฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ของจังหวัดชลบุรี ร้อยละ 58.4 เป็นผู้ฟังรายการเกษตรนาน 30 นาทีขึ้นไปมีจำนวนร้อยละ 64 แสดงว่า เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อการรับฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8

3.2 เกษตรกรที่ฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ได้รับประโยชน์พอสมควรจากรายการร้อยละ 58 ได้รับประโยชน์มากร้อยละ 27 หรือมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่างได้รับประโยชน์พอสมควรค่อนข้างไปทางได้รับประโยชน์มาก แสดงให้เห็นว่ารายการเกษตรที่เสนอนั้นมีประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกร

3.3 เกษตรกรที่ฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 มีความเห็นว่าความรู้ที่ได้รับจากรายการเกษตรสามารถนำไปปรับปรุงอาชีพได้ร้อยละ 94 และเกิดพฤติกรรมโดยการนำไปปฏิบัติร้อยละ 86 แสดงว่า การให้ข่าวสารทางวิทยุสามารถกระตุ้นให้ผู้ฟังเห็นคล้อยตามและในที่สุดเกษตรกรลงมือปฏิบัติตามสิ่งที่ได้รับจากรายการเกษตรนั้น อาจนับได้ว่าผู้จึกรายการสามารถโน้มน้าวผู้ฟังให้เปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ก่อให้เกิดผลดีแก่เกษตรกร

3.4 เกษตรกรที่ฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ให้คำยืนยันจากการสัมภาษณ์ว่า ให้นำสิ่งที่ได้รับจากรายการเกษตรไปปฏิบัติแล้วเกิดผลดีพอสมควร ร้อยละ 70 เกิดผลดีมากร้อยละ 20 ซึ่งเป็นผลมาจากรายการเกษตรนั้นมีประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกรนั่นเอง และเมื่อนำไปปฏิบัติจึงเกิดผลดี

3.5 เกษตรกรได้นำความรู้ที่ได้รับจากรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 และเกิดผลดีนั้นไปเผยแพร่หรือบอกกล่าวให้ผู้อื่นทราบร้อยละ 93 โดยบอกให้เพื่อนบ้านทราบร้อยละ 58 บอกให้ญาติ-พี่น้องทราบร้อยละ 21 และบอกให้ผู้อื่นทราบร้อยละ 13 (ได้แก่ เจ้าหน้าที่เกษตร/ผู้นำกลุ่มเกษตรกร และผู้จัดรายการ/สถานีวิทยุ ปชส.8) เห็นได้ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์รายการเกษตรให้เกษตรกรหรือบุคคลทั่วไปได้รับทราบ ซึ่งอาจทำให้เป็นการเพิ่มจำนวนผู้ฟังให้แก่สถานีวิทยุ ปชส.8 ก็ได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเห็นได้ชัดว่า ค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ในจังหวัดชลบุรีจำนวน 5.48 บาท/ครัวเรือน/ปีนั้น นับว่าเป็นการลงทุนที่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2524 ของรัฐบาลที่ลงทุนด้านการเกษตรจำนวน 366 บาทต่อหัวต่อปี และค่าใช้จ่ายของรัฐบาลด้านการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรีปีงบประมาณ 2524 จำนวน 120 บาท/ครัวเรือน ขณะที่เกษตรกรในจังหวัดชลบุรีมีรายได้จำนวน 20,000 ถึง 25,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ตลอดจนจำนวนผู้ฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ของจังหวัดชลบุรีมีจำนวนถึงร้อยละ 58.4 ซึ่งใกล้เคียงกับจำนวนผู้ฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ม.ก. อันเป็นสถานีที่ออกอากาศรายการเกษตรอีกสถานีหนึ่งซึ่งมีผู้ฟังรายการเกษตรร้อยละ 53 ประกอบกับเกษตรกรที่มีทัศนคติที่ดีต่อการรับฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ด้วยเห็นว่าเป็นรายการที่มีประโยชน์เป็นผลให้เกษตรกรเกิดพฤติกรรมในการนำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุงอาชีพของตนได้และได้ผลอยู่ในระดับดีพอสมควร ผลที่เกิดขึ้นนี้ถือเป็นผลได้ (Benefit) ของสถานีวิทยุ ปชส.8 ด้วย

จึงนับได้ว่า ค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 จำนวน 5.48 บาท/ครัวเรือน/ปี ของจังหวัดชลบุรีนั้นคุ้มค่าต่อการลงทุน

ข้อเสนอแนะ

1. สถานีวิทยุ ปชส.8 ควรออกอากาศรายการเกษตรในช่วงเวลา 18.00-21.00 น. เพราะช่วงเวลาดังกล่าวมีเกษตรกรนิยมฟังกันมาก อันเป็นเวลา ที่เกษตรกรกลับจากเรือสวนไร่นา จึงมีเวลาว่างพอที่จะเปิดฟังรายการจากวิทยุได้ และควรออกอากาศรายการเกษตรในช่วงเวลา ก่อน 8.00 น.ด้วย ซึ่งเป็นเวลาที่ เกษตรกรอยู่ที่บ้านก่อนที่จะเตรียมตัวออกไปปฏิบัติงานนอกบ้าน
2. เนื่องจากเกษตรกรขอฟังรายการข่าวทั่วไปและรายการเกษตรมากกว่า รายการอื่น ๆ จึงเป็นโอกาสดีสำหรับสถานีวิทยุ ปชส.8 ที่จะเผยแพร่ข่าวสารและ ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรไปสู่เกษตรกร ทางสถานีจึงควรเสนอรายการเกษตรในรูป ถาม-ตอบ และการสัมภาษณ์ เพราะเป็นวิธีเสนอรายการที่เกษตรกรชอบ
3. ควรมีการประชาสัมพันธ์รายการเกษตรให้มากกว่านี้ เนื่องจากมี เกษตรกรที่ไม่รู้จักสถานีวิทยุ ปชส.8 มีร้อยละ 19 นับว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างมาก เพราะสถานีวิทยุ ปชส.8 เป็นสถานีวิทยุสถานีหนึ่งของรัฐที่มุ่งส่งเสริมและเผยแพร่ วิทยาการสมัยใหม่เกี่ยวกับการเกษตรให้แก่เกษตรกร ทางสถานีจึงควรประชาสัมพันธ์ ทุกรูปแบบให้มากขึ้น เช่น อาจพิมพ์ตารางออกอากาศรายการเกษตรแจกจ่ายแก่เกษตรกร และผู้สนใจทั่วไป โดยผ่านทางเจ้าหน้าที่เกษตรในส่วนภูมิภาค เพราะมีเกษตรกร จำนวนไม่น้อยที่เคยฟังและไม่เคยฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ระบุความ ต้องการตารางออกอากาศดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า สะดวกในการติดตามรับฟัง รายการได้อย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ทางสถานีอาจจัดพิมพ์สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ซึ่ง ได้ออกอากาศไปแล้วให้เกษตรกร เพื่อเกษตรกรจะได้เก็บไว้ศึกษาเพิ่มเติม หากมี ปัญหาจะได้สอบถามไปยังสถานี/ผู้จัดรายการได้ เป็นการเพิ่มจำนวนผู้ฟังให้มากขึ้น เมื่อจำนวนผู้ฟังมีมากขึ้น ต้นทุนต่อหน่วยก็จะลดลง การจึกรายการก็จะมีประสิทธิภาพ มากขึ้น

4. เนื่องจากมีเกษตรกรในจังหวัดชลบุรีร้อยละ 58.4 ที่รับฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 แล้ว ส่วนมากมีความเห็นว่าเป็นรายการที่มีประโยชน์และได้นำไปปฏิบัติหรือปรับปรุงอาชีพของตนมีถึงร้อยละ 86 อีกทั้งผลที่เกิดขึ้นอยู่ในระดับดีพอสมควรมีร้อยละ 70 ดังนั้น จึงเห็นควรขยายกำลังส่งเพิ่มขึ้น เพื่อขยายขอบข่ายการรับฟังให้กว้างขวางออกไป อันจะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรทั่วประเทศ

5. ผู้จัดรายการเกษตรควรรวบรวมและติดตามปัญหาของเกษตรกรแล้วนำมาอภิปรายกันพร้อมเสนอแนะวิธีแก้ปัญหา และนำปัญหาและวิธีแก้ปัญหานั้นมาออกอากาศในรายการเกษตรสลับเปลี่ยนหมุนเวียนของแต่ละกลุ่มเกษตรกร เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่างผู้จัดรายการกับเกษตรกรกลุ่มต่าง ๆ

6. ควรมีการติดตามและประเมินผลการรับฟังรายการเกษตรตามควรแก่โอกาส เพราะการประเมินผลจะช่วยให้ผู้จัดรายการได้ตัดสินใจจัดทำรายการได้ใกล้เคียงกับความต้องการของผู้ฟังกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด ซึ่งนั่นหมายถึง การจัดทำรายการได้รับผลสำเร็จ แต่ผู้จัดรายการก็ควรระลึกอยู่เสมอว่า ความสำเร็จในการจัดรายการนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การประเมินผลเพียงครั้งเดียวเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีการประเมินผลเป็นประจำ โดยกระทำเป็นระยะ ๆ เพราะการประเมินผลที่ทำเป็นระยะ ๆ ต่างตัวแปรและต่างสภาพการณ์จะเป็นผลโดยตรงต่อการพัฒนารายการเกษตรได้อย่างดียิ่ง

7. หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้นักวิชาการ นักวิจัยทำการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการเกษตรในสื่อมวลชนประเภทอื่น เพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการให้ข่าวสารและความรู้แก่เกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการเผยแพร่ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกับสื่อมวลชนประเภทอื่นที่คาดว่าจะมีประสิทธิภาพด้วยค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

9. การวิจัยครั้งนี้ได้พิจารณาถึงเกณฑ์หรือดัชนีในหลายด้านที่ใช้ในการวัดความคุ้มค่าของการลงทุน ในการให้ชาวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 แต่เนื่องจากยังไม่มีบุคคลใดหรือหน่วยงานใดดำเนินการศึกษาค้นคว้าลักษณะของเกณฑ์หรือดัชนีที่เหมาะสมมาก่อน จึงทำให้ขาดข้อมูลสำหรับการประเมินประสิทธิผลของโครงการสื่อสารทางการเกษตร เกี่ยวกับเกณฑ์หรือดัชนีที่กระชับรัดกุมที่จะใช้ประกอบในการวัดความคุ้มค่าของการลงทุน แนวทางหนึ่งของการหาเกณฑ์หรือดัชนีสำหรับการประเมินโครงการ คือ หน่วยงานและ/หรือผู้จัดรายการที่เกี่ยวข้อง ควรที่จะตั้งเป้าหมายหรือคาดหวังจำนวนกลุ่มเป้าหมายในแต่ละปีงบประมาณให้เหมาะสม เพราะเท่าที่ทำการสัมภาษณ์ผู้จัดรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 จำนวน 7 คน พบว่าความคาดหวังของผู้จัดรายการเกษตรแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันในเรื่องเป้าหมายจำนวนผู้ฟังซึ่งมีตั้งแต่ 1 % ถึง 75% เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่ต้องการศึกษาในเรื่องการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการลงทุนมาเปรียบเทียบกับผลได้ที่เกิดขึ้นว่าได้ผลคุ้มค่าเพียงใด หรือการนำการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายมาประกอบเพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการลงทุนด้านอื่นต่อไป ควรที่จะนำเป้าหมายของจำนวนผู้ฟังมาพิจารณาประกอบเพื่อให้เกณฑ์หรือดัชนีในการประเมินมีความสมบูรณ์มากขึ้นและเป็นการประเมินที่สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน/ผู้จัดรายการ

10. การวิจัยครั้งนี้ได้นำค่าใช้จ่ายในการพัฒนาäänการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรีจำนวน 120 บาท/ครัวเรือน มาเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในการให้ชาวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ในจังหวัดชลบุรีจำนวน 5.48 บาท/ครัวเรือน เป็นเพียงการเปรียบเทียบเฉพาะค่าใช้จ่ายต่อเกษตรกรกลุ่มเดียวกันเท่านั้น มิได้พิจารณาารวมถึงผลได้ย่งอื่นที่กิดจากการลงทุนของสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรีแต่อย่างใด ดังนั้น หากมีผู้สนใจในการทำวิจัยในลักษณะเดียวกันงานวิจัยครั้งนี้ สมควรที่จะได้ศึกษาเพิ่มเติมจากผลการวิจัยนี้เกี่ยวกับผลได้ในด้านต่าง ๆ